Οι Χαιρετισμοί της Θεοτόκου (Φώτης Σχοινάς, Δρ. Φιλοσοφίας)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 2 Απριλίου, 2020

Οἱ **Χαιρετισμοί** ἤ ἄλλως ὁ **Ἀκάθιστος Ὕμνος** μαζί μέ τόν κανόνα τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου ψάλλονται ὁλόκληροι τήν ε‘ ἑβδομάδα τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς τό Σάββατο στόν ὄρθρο ἤ τήν Παρασκευή τό ἑσπέρας καί τμηματικῶς τίς τέσσερις πρῶτες ἕβδομάδες τῶν Νηστειῶν τήν Παρασκευή μαζί μέ τό Μικρό Ἀπόδειπνο καί βεβαίως μαζί μέ τόν κανόνα τοῦ Ἰωσήφ.

Κατά τόν Συναξάριον τοῦ Σαββάτου τῆς ε‘ ἑβδομάδας τῶν Νηστειῶν ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος ἐψάλη πρός τιμήν τῆς Θεοτόκου, ἐπειδή ἡ Ὑπέρμαχος Στρατηγός τό καλοκαίρι τοῦ 626 κατεπόντισε ὑπερφυεῖ δυνάμει τά πλοῖα τῶν Ἀβάρων πού πολιορκοῦσαν τήν Πόλη καί ἀπάλλαξε τούς κατοίκους της ἀπό τήν ἀπειλή τῶν βαρβάρων.

Ὅπως γράφει ὁ καθηγητής Νικόλαος Τωμαδάκης «*Ὁ Ὕμνος εἶναι ἀνωνύμου ποιητοῦ σύνθεμα, ὅπερ ἀποκλίνει τῆς συνήθους ρωμανικῆς συνθέσεως τῶν ὕμνων (ἤ ἄλλως κοντακίων λεγομένων), ὁ μόνος ἀκέραιος εἰσηγμένος εἰς ὀρθόδοξον ἀκολουθίαν ἐκ πάντων τῶν συντεθέντων ποτέ ὕμνων καί ἔχων χαρακτῆρα διηγηματικόν, θεολογικόν, καί δοξαστικόν συγχρόνως, κατάλληλος διά λιτήν καί διά δοξολογίαν ἐπί διασώσει τῆς Πόλεως (καί τοῦ Γένους ἡμῶν) ἐκ συμφορῶν καί δεινῶν περιστάσεων*».[1]

Ἀποτελεῖται ἀπό 24 οἴκους κατά ἀλφαβητική σειρά, ἐκ τῶν ὁποίων τό πρῶτο μέρος (Α-Μ) θεωρεῖται ἱστορικό, ἐνῶ τό δεύτερο μέρος εἶναι θεολογικό-δογματικό. Τό κοντάκιο (προοίμιο) *Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια* δέν ἔχει καμμία σχέση πρός τό ἱστορικό ἤ θεολογικό μέρος τοῦ Ὕμνου. Εἶναι ὕμνος λυτρωτικός καί νικητήριος πρός τήν Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, ἡ ὁποία ἔχει ἀπροσμάχητον κράτος, δηλαδή ἀκατανίκητη δύναμη καί σώζει ἐκ παντοίων (=κάθε εἴδους) κινδύνων. Ὅπως ἔχει γραφεῖ «*Τήν συντελεσθεῖσαν νίκην ἡ προσωποποιουμένη Πόλις, τό Βυζάντιον, ἀναγράφει (ὅρος ἐνθυμίζων τάς κατά τούς κλασσικούς χρόνους ἐπί στηλῶν ἀναγραφάς ψηφισμάτων) οὐχί δἰ εὐχαριστηρίου ψηφίσματος, ἀλλά δἰ ὕμνου πρός τήν Θεοτόκον, τήν ὁποίαν παρακαλεῖ ἐν συνεχείᾳ νά τήν ἐλευθερώσῃ ἐκ παντοίων κινδύνων*».[2]

Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπό τό προοίμιο (τώρα Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ…, παλαιότερα *Τό προσταχθέν μυστικῶς λαβών ἐν γνώσει…*) καί 24 οἴκους σέ μέτρο ρυθμοτονικό. Ἀπό τούς οἴκους οἱ μέν περιττοί ἀπαρτίζονται ἀπό 18 στίχους ἕκαστος,

οἱ δέ ἄρτιοι ἀπό ἕξη. Οἱ ἕνδεκα τελευταῖοι στίχοι τῶν περιττῶν οἴκων ἀποτελοῦν τούς Χαιρετισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀπευθύνονται πρός τήν Θεοτόκο ἀπό τόν ἀρχάγγελο Γαβριήλ (Α, Γ), ἀπό τόν Πρόδρομο ὡς ἔμβρυο (Ε), ἀπό τούς Ποιμένες (Η), ἀπό τούς Μάγους (Ι), ἀπό τούς πιστούς πού σώθηκαν ἀπό τά εἴδωλα (Κ), ἀπό τούς πιστούς γενικά (Ν,Ο,Ρ,Τ,Φ,Ψ). Οἱ ἄρτιοι οἶκοι ἀναφέρονται στήν Θεοτόκο (Β,Δ,Ζ,Ω) καί στόν Χριστό (Ζ,Κ,Μ,Ξ,Π,Σ,Υ,Χ). Γενικά τό Χαῖρε πρός τήν Θεοτόκο ἀκούγεται συνολικά 144 φορές. Ὁ Ὕμνος ἔχει σχέση πρός τόν Εὐαγγελισμό (Α,Β,Γ,Δ), πρός τήν ἐπίσκεψη τῆς ἐγκύου Παρθένου στήν Ἐλισάβετ (Ε), τίς ἀμφιβολίες τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ (Ζ), τήν προσκύνηση τοῦ γεννηθέντος Χριστοῦ ἀπό τούς ποιμένες (Η), τήν προσκύνηση τῶν Μάγων (Θ,Ι,Κ), τήν ἀποδημία στήν Αἴγυπτο (Λ), τήν Ὑπαπαντή (Μ). Τό πρῶτο μέρος (Α,Μ), ὅπως εἴπαμε, ἔχει χαρακτῆρα ἱστορικό, ἐνῶ τό δεύτερο θεολογικό-δογματικό, στό ὁποῖο ὁ ποιητής ἀσχολεῖται μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ, τήν σωτηρία τῶν πιστῶν καί τήν θεομητορική ἀξία τῆς Παρθένου.[3]

Οἱ Χαιρετισμοί δέν εἶναι ὕμνος ἀποκλειστικά τῆς Θεοτόκου, ἀλλά καί τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλωστε **στήν ὀρθόδοξη λατρεία καί στήν ὀρθόδοξη θεολογία ἡ Θεοτόκος οὐδέποτε αὐτονομεῖται καί θεωρεῖται ξεχωριστά ἀπό τόν Χριστό, ἀλλά πάντοτε θεωρεῖται σέ συνάφεια μέ τόν Χριστό,** τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ φυσική, ἐπί γῆς μητέρα. Στούς Χαιρετισμούς ὁ Θεός-Χριστός καλεῖται βασιλεύς, ἅγιος, δεσπότης, Θεός ὑψηλός, κριτής δίκαιος, κτίστης, κύριος φιλάνθρωπος, Λόγος ἁγιώτατος, ἀπερίγραπτος, λυτρωτής, ποιητής οὐρανοῦ καί γῆς, Σωτήρ, Χριστός, ἐνῶ ἡ Παναγία, ἁγία, ἀπειρόγαμος, ἄχραντος, Θεοτόκος, Μήτηρ πανύμνητος, Παρθένος θεόληπτος, ἀνύμφευτος νύμφη, κουροτρόφος παρθένων, νυμφοστόλος ἁγίων, φωτοδόχος λαμπάς, ἀνάκλησις Ἀδάμ, λύτρωσις Εὔας κλπ.

Κατά τόν Νικ. Τωμαδάκη πιθανώτερος ποιητής τοῦ Ὕμνου εἶναι ὁ Γερμανός Α' Κωνσταντινουπόλεως. Οὔτε ὁ Ρωμανός, οὔτε ὁ Γεώργιος Πισίδης, οὔτε ὁ πατριάρχης Σέργιος, οὔτε ὁ Νικομηδείας Γεώργιος, οὔτε ὁ Μέγας Φώτιος εἶναι οἱ ποιητές τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου. Ὁ πατριάρχης Σέργιος ἀποκλείεται νά εἶναι ὁ ποιητής τοῦ ὕμνου, ἐπειδή «*οὐδεμία μαρτυρία ὑπάρχει περί αὐτοῦ. Ἐπί πλέον οὔτε ποιητής ὑπῆρξεν οὔτε ὀρθόδοξος, ὥστε αἱ χριστολογικαί καί εἰς τήν Θεοτόκον ἀφορῶσαι δογματικαί ἀπόψεις τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου νά τῷ εἶναι ξέναι. Ἐπί πλέον παράλογον εἶναι ὅτι ἠδύνατο νά συντάξῃ ἐπί τούτῳ τόν Ὕμνον διά νά ψαλῇ οὗτος κατά τήν παννυχίδα τῆς 8ης Αὐγούστου 626*».[4] Ὁμοίως καί ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς ἀποκλείει νά εἶναι συντάκτης τοῦ Ὕμνου ὁ αἱρετικός (ἐπρέσβευε τόν Μονοθελητισμό) πατριάρχης Σέργιος.[5] Ὡσαύτως καί ὁ καθηγητής Θεοχάρης Δετοράκης ἀρνεῖται ὅτι ὁ Σέργιος εἶναι ὁ ποιητής τοῦ Ὕμνου.[6] Κατά τόν Θ. Δετοράκη ὁ Κοσμᾶς ὁ Μελῳδός συγκεντρώνει τίς περισσότερες πιθανότητες νά εἶναι ὁ ποιητής τοῦ Ὕμνου.[7]

Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος μεταφράστηκε στήν Λατινική, στήν Ἰταλική, στήν Ρωσσική, στή Βουλγαρική, στή Ρουμανική καί στήν Τουρκική. «*Κατά ταῦτα (γράφει ὁ Νικόλαος Τωμαδάκης) νομίζομεν ὅτι εἶναι τό περισσότερον γνωσθέν καί ἀπηχηθέν*

ὑμνογραφικόν κείμενον».[8] Πράγματι ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος εἶναι ἡ λαοφιλέστερη ἀκολουθία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ **π. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος** γράφει σχετικά: «*Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου εἶνε ἡ πλέον ἴσως δημοφιλής ἱερά Ἀκολουθία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*».[9]

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι πρό πάντων λατρεύουσα Ἐκκλησία. Κατά τόν π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ «*Ὁ Χριστιανισμός εἶναι θρησκεία λειτουργική. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πάνω ἀπ᾽ ὅλα λατρεύουσα κοινότητα. Ἡ λατρεία ἔρχεται πρώτη, ἀκολουθεῖ ἡ διδασκαλία καί ἡ πειθαρχία. Ὁ lex orandi ἔχει προνομιακή προτεραιότητα μέσα στή ζωή τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας... Ἡ Ἀνατολική Ἐκκλησία δέν εἶναι παρά πιστός κληρονόμος τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Πράγματι, τό μεγαλύτερο μέρος τῶν λειτουργικῶν δομῶν καί τῶν εὐσεβῶν συνηθειῶν τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς σταθεροποιήθηκαν πολύ ἐνωρίς στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας· διατηροῦνται πιστά καί παραδίδονται κληρονομικά ἀπό γενεά σέ γενεά, ἀπό ἐκεῖνα τά χρόνια*».[10] Ὁ **Μέγας Βασίλειος** δίδει τόν ἑξῆς ὁρισμό τῆς λατρείας: «*Λατρεία μέν ἔστι, ὡς λογίζομαι, ἡ συντεταμένη (=ἡ ἔντονη), καί διηνεκής (=συνεχής), καί ἀμετεώριστος (=ἀσάλευτη, ἀμετακίνητη, μή διασπασμένη) περί τό λατρευόμενον θεραπεία*».[11] Σημειωτέον ὅτι **μόνο πρός τόν Τριαδικό Θεό προσφέρουμε λατρευτική προσκύνηση.** Πρός τήν Θεοτόκο καί τούς Ἁγίους φυσικά καί πρός τίς ἐπουράνιες Ἀσώματες Δυνάμεις προσφέρουμε μόνο **τιμητική προσκύνηση.**

Οἱ Χαιρετισμοί ἔχουν καί μεγάλη προσευχητική ἀξία. Σέ κώδικες τοῦ Ἁγίου Ὄρους μαρτυροῦνται πολλές ἐμφανίσεις τῆς Παναγίας σέ ἁγιασμένους Γέροντες, στούς ὁποίους καί εἶπε: «*Ὅστις μέ χαιρετίζει μίαν φοράν τήν ἡμέραν μέ τούς Χαιρετισμούς, τούς ὁποίους πολύ ἀγαπῶ, θά τόν προστατεύσω, θά τόν διαφυλλάτω ἀπό πᾶν κακόν, θά τόν ἐπιβλέπω καθ᾽ ὅλην τήν ζωήν του καί ἐν ἐκείνῃ τήν ἡμέρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας, θά τόν ὑπερασπισθῶ ἐνώπιον τοῦ Υἱοῦ μου*».

Ἐν κατακλεῖδι καί ἐν συνόψει καταγράφουμε αὐτά πού ἀναφέρει ὁ καθηγητής Θεοχάρης Δετοράκης γιά τόν Ἀκάθιστο Ὕμνο: «*Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος εἶναι ἴσως τό λαμπρότερο δημιούργημα τῆς βυζαντινῆς ὑμνογραφίας. Γιά δεκατρεῖς καί περισσότερο αἰῶνες ὁ περιλάλητος Ὕμνος ἐξακολουθεῖ νά ψάλλεται στούς ναούς τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλά καί σέ ὁλόκληρο τόν χριστιανικό κόσμο, καί νά γεμίζει τίς καρδιές τῶν πιστῶν μέ εὐφροσύνη καί κατάνυξη. Ἐγκώμιο καί δοξολογία καί ἱκεσία μαζί στή Μητέρα τοῦ Θεοῦ, τήν ἱερότερη καί δημοφιλέστερη μορφή τοῦ χριστιανικοῦ Ἑορτολογίου, ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος ἠχεῖ μέσα στήν εὐωδιαστή ἀτμόσφαιρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνοιξιάτικου δειλινοῦ ὡς νότα ψυχικῆς εὐφροσύνης καί ἀνακουφίζει τό πένθιμο καί αὐστηρό κλίμα τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς*».[12]

---

[1] Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Ἡ Βυζαντινή ὑμνογραφία καί ποίησις, ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 154

[2] Νικολάου Β. Τωμαδάκη, ἔνθ.ἀν., σελ. 156

[3] Νικολάου Β. Τωμαδάκη, ἔνθ.ἀν., σελ. 154-155

[4] Νικολάου Β. Τωμαδάκη, ἔνθ.ἀν., σελ. 160

[5] Βλ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, ἐν Ἀθήναις τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου 1903, ἀνατύπωση-ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1993

[6] Θεοχάρη Δετοράκη, Βυζαντινή φιλολογία. Τά πρόσωπα καί τά κείμενα, τόμος Β‘, ἐκδόσεις Δοκιμάκης, Ἡράκλειο Κρήτης 2011, σελ. 372

[7] Θεοχάρη Δετοράκη, ἔνθ. ἀν., σελ. 373

[8] Νικολάου Β. Τωμαδάκη, ἔνθ.ἀν., σελ. 168

[9] Ἐπιφανίου Ἰ. Θεοδωροπούλου, Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος μετά ἑρμηνείας, ἔκδοσις ἐνάτη, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Κεχαριτωμένη Θεοτόκος» Τροιζήνα 1994, σελ.19

[10] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Θέματα Ὀρθοδόξου Θεολογίας, ἔκδοσις Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθῆναι 1973, σελ. 159

[11] Μ.Βασιλείου, Ὅροι κατά πλάτος σλ‘, P.G. 31 1236B

[12] Θεοχάρη Δετοράκη, ἔνθ. ἀν., σελ. 371

(Πηγή: antifono.gr*)*